

บทความวิจัย (ก.ค. – ธ.ค. 2562)

ความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย: ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว
ปัจจัยและวิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

นฤดี โสรรัตน์, นิลิตระดับปริญญาตรีบัณฑิต, ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

E-mail: naradees@yahoo.com, 082-916-9263

รองศาสตราจารย์ ดร.อาชญญา รัตนอุบล, ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, archanya@gmail.com

ดร.ปาน กิมปืออาจารย์, ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, peterparnk@hotmail.com

บทคัดย่อ

ครอบครัวเป็นหน่วยของสังคมที่เล็กที่สุด และเป็นสถาบันทางสังคมที่เป็นจุดเริ่มต้นของความสุขความสำเร็จของชีวิตที่ทุกคนปรารถนา เมื่อสังคมปัจจุบันเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วครอบครัวจึงเป็นหน่วยของสังคมหน่วยแรกที่ได้รับผลกระทบ การเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัวเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ครอบครัวได้เรียนรู้ในการปรับตัวเพื่อกันและกัน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเตรียมพร้อมเพื่อเสริมสร้างให้เกิดความเข้มแข็งในครอบครัว และความสัมพันธ์ของการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัวในบริบทสังคมไทยมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สะท้อนความเป็นตัวตนของสังคมและคนในสังคมไทยได้เป็นอย่างดี โดยงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว ปัจจัยและวิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย วิธดำเนินการวิจัย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาเอกสารและสื่อที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของครอบครัว เข้มแข็งวิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัวเข้มแข็งในบริบทสังคมไทย 2) สัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้การศึกษาแบบพหุกรณีศึกษา เครื่องมือที่ใช้ คือ 1) แบบวิเคราะห์เอกสารและสื่อ 25 รายการ 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ทำการเก็บข้อมูลภาคสนามสัมภาษณ์ครอบครัวที่มีเข้มแข็งที่ได้รับรางวัลด้านครอบครัวที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 15 ครอบครัว ด้วยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ข้อค้นพบจากการวิจัย ดังนี้ 1) ครอบครัวที่มีความเข้มแข็งมีลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว 7 ประการ คือ มีสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน ยึดมั่นคำสัญญา มีความเชื่อใจกัน มีการสื่อสารด้านบวกในครอบครัว มีทุนทางสังคมในครอบครัว มีความสามารถในการพึ่งตนเองได้ และมีความสามารถในการจัดการปัญหา หลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง และปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก 2) ครอบครัวที่มีความเข้มแข็งมีปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวสนับสนุน 7 ปัจจัย คือ มีสภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัยและการใช้ชีวิตร่วมกันในสภาพที่เหมาะสม มีวิถีชีวิตที่ทำให้เกิดความใกล้ชิดกัน มีการจัดการด้านเศรษฐกิจครอบครัว มีการจัดการด้านสุขภาพครอบครัว ครอบครัวมีความอดทน ต่อสู้ปัญหาอุปสรรคได้ มีทัศนคติด้านบวก และมีความเสมอภาคระหว่างวัยในครอบครัว 3) ครอบครัวที่มีความเข้มแข็งใช้วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว 7 วิธี คือ พุดคุย แลกเปลี่ยน สนทนา ทำตัวเป็นแบบอย่าง ปรับตัว ปรับวิธีคิด ปรับความเชื่อ เรียนรู้จากสื่อต่างๆ เรียนรู้จากประสบการณ์ เรียนรู้จากสถานการณ์ และเรียนรู้จากกรณีตัวอย่าง

คำสำคัญ: ความเข้มแข็งของครอบครัว การเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัว บริบทสังคมไทย

Received: May 27, 2019, Revised June 17, 2019, Accepted July 1, 2019

FAMILY STRENGTHS IN THAI CONTEXT: CHARACTERISTICS OF FAMILY STRENGTHS, FACTORS AND WAYS OF PROMOTING LIFELONG LEARNING

Naradee Soratana, Ph.D. Student, Lifelong Education Department, Faculty of Education,
Chulalongkorn University, naradees@yahoo.com, 082-916-9263

Archanya Ratana-Ubol, Ph.D. Associate Professor, Lifelong Education Department, Faculty of Education,
Chulalongkorn University, archanya@gmail.com

Parn Kimpee, Ph.D, Lecturer, Lifelong Education Department, Faculty of Education,
Chulalongkorn University, peterparnk@hotmail.com

Abstract

The purpose of this study was to analyze characteristics related to family strengths in Thai context and to analyze factors and ways of lifelong learning in order to enhance family strengths in Thai context. In this qualitative research, there were 2 processes in the research methodology 1) the 25 data collected from research articles, journals, books, and online-offline media were analyzed 2) the multiple-case study, fifteen Thai families were interviewed in-depth. The data were analyzed to identify the characteristics of family strengths, and to analyze factors and ways of lifelong learning in order to enhance family strengths in Thai context by which they had become strong families. There were 3 findings conducted in this study 1) strong families had 7 characteristics of family strengths: good sense of relationship, roles, commitment, effective communication, spiritual well-being and affirmation-support for each other, responsibilities and ability to support their own family, adaptation to problems and crisis effectively 2) strong families had 7 factors of lifelong learning in the family: safe habitats and environment, lifestyle, sense of membership in the family, family economics, family health, positive aspect, values, and spiritual well-being 3) strong family had 7 ways to practice in the family to become strong: sharing times together and sharing ethical values, being good role model, being openness to change, learning from media, experiences, situations and case-study. Future research related to family strengths will be expanded to a process of lifelong learning development to enhance Family strengths in Thai context.

Keywords: Family Strengths, Lifelong learning in Family, Thai Context

คำขอบคุณ :งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาดุษฎีบัณฑิต หลักสูตรปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขา
การศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาคการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทนำ

ครอบครัวไทยในอดีตเป็นครอบครัวใหญ่ที่มีสมาชิกครอบครัวตั้งแต่ ปู่ย่า ตายาย ทวด พ่อแม่ พี่น้อง ลูกป้า น้าอา อาศัยร่วมกันในบ้านหลังเดียวกันหรืออยู่ในอาณาบริเวณรั้วเดียวกัน ดังนั้น ความอบอุ่น การพึ่งพากัน การเรียนรู้ ค่านิยม ศรัทธา และความเชื่อจึงถูกปลูกฝังถ่ายทอดกันอย่างใกล้ชิดในครอบครัวสืบทอดต่อกันลงมาในตระกูล

เมื่อสังคมปัจจุบันเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วครอบครัวจึงเป็นหน่วยของสังคมหน่วยแรกที่ได้รับผลกระทบ ทั้ง ขนาด รูปแบบ และลักษณะของครอบครัวที่แตกต่างไปจากเดิมซึ่งเป็นเหตุให้มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของครอบครัวไทยในปัจจุบัน(UNFPA, 2558)ข้อมูลจากนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2560 – 2564 (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2559a)สรุปปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อครอบครัว มี 5 ประการ ดังนี้ คือ 1) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร การเกิดลดลง ผู้สูงอายุมีอายุยืนยาวขึ้น 2) การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ 3) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ 4) อิทธิพลของสื่อ เทคโนโลยี และสารสนเทศ มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในสังคม และ 5) การเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อม ส่งผลกระทบโดยตรงกับการดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตของคนในครอบครัว

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบและองค์ประกอบของครอบครัวในปัจจุบัน แบ่งได้เป็น 3 รูปแบบ คือ 1) ครอบครัวเดี่ยวมี 2 รูปแบบ ได้แก่ ครอบครัว 1 รุ่น คือ ครอบครัวสามีและภรรยา และครอบครัว 2 รุ่น คือ ครอบครัวพ่อ-แม่-ลูก 2) ครอบครัวขยาย หรือครอบครัว 3 รุ่น คือ ครอบครัวพ่อ-แม่-ลูก อยู่ร่วมกับ ปู่ย่า-ตายาย 3) ครอบครัวลักษณะเฉพาะ หมายถึง ครอบครัวที่มีองค์ประกอบหรือความต้องการเฉพาะด้าน เช่น ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว ครอบครัวที่ผู้สูงอายุเลี้ยงเด็กกำพร้า ครอบครัวที่มีเฉพาะเด็กอยู่กันตามลำพัง ครอบครัวผู้สูงอายุอยู่กันตามลำพัง ครอบครัวที่ไม่ใช่ญาติอยู่ร่วมกัน ครอบครัวเพศเดียวกันใช้ชีวิตร่วมกัน เป็นต้น (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2559b)

ความหลากหลายของรูปแบบครอบครัวที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม อาจมีผลทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับครอบครัวบางส่วนได้ สอดคล้องกับสถานการณ์ “ครอบครัวเปราะบาง” (หนังสือพิมพ์คม-ชัด-ลึก ออนไลน์, 2560) ส่งผลกระทบต่อครอบครัวทำให้เกิดความเปราะบางในทุกมิติของครอบครัว เช่น ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ปัญหาการหย่าร้าง ปัญหาความยากจนและหนี้สินปัญหาตั้งครภณในวัยรุ่น ปัญหาอบายมุข การพนัน ยาเสพติดและอาชญากรรม ปัญหาสุขภาพและสุขภาพทางเพศในครอบครัว ปัญหาภาวะการทอดทิ้งไม่เลี้ยงดูคนในครอบครัวรวมถึงการทอดทิ้งไม่ดูแลผู้สูงอายุ ปัญหาสัมพันธภาพ การอบรมเลี้ยงดูและการสื่อสารในครอบครัว เป็นต้น (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2559b)

การสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัว จำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจ ความรัก ความอดทน และการปรับตัวเข้าหากันของสมาชิกในครอบครัวเพื่อที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขให้ได้ โดยมีหลักคิดให้สมาชิกในครอบครัวมีศิลปะในการครองเรือนที่ดี มีหลักคิดในการแก้ไขปัญหาเป็น ได้เรียนรู้ ได้เห็นตัวอย่างจากคนในครอบครัว ได้เห็นคุณลักษณะที่ดีที่ถูกถ่ายทอดจากบรรพบุรุษผ่านรุ่นสู่รุ่น ดังนั้น การเกิดความรู้สึกภูมิใจในวงศ์ตระกูล การมีความผูกพันและสายสัมพันธ์ผ่านการเรียนรู้ร่วมกันในครอบครัวจะทำให้ครอบครัวที่กำลังก้าวเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมสามารถพึ่งตนเองได้ และสามารถบริหารจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างไม่ยากลำบาก ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นคุณลักษณะที่เสริมสร้าง “ความเข้มแข็งของครอบครัว” และเป็นแนวทางการลดการเกิดปัญหาครอบครัวได้(REACH, 2014)

การเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัวเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ครอบครัวได้เรียนรู้ในการปรับตัวเพื่อกันและกัน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเตรียมพร้อมเพื่อเสริมสร้างให้เกิดความเข้มแข็งในครอบครัว การเรียนรู้ผ่านความเข้าใจระบบของครอบครัวตามแนวคิดทฤษฎีโบบเวน (Bowen's theory) ของ Bowen (Bowen,1994; Kerr, 2000)ซึ่งเป็นหลักการคิดเพื่อให้เกิดความเข้าใจระบบครอบครัว เชื่อว่ากระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากความเข้าใจระบบครอบครัวสามารถนำไปปรับใช้ในการเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อลดความตึงเครียดในครอบครัวได้ความสัมพันธ์ของการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัวในบริบทสังคมไทยมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สะท้อนความเป็นตัวตนของสังคมและคนในสังคมไทยได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นสมบัติล้ำค่าที่ถูกฝังและสืบทอดในชุมชนจากคนรุ่นหนึ่งมายังคนอีกรุ่นหนึ่ง เนื่องจากมรดกทางวัฒนธรรมสะท้อนการเป็นมนุษย์ชาติของคน ครอบครัว

และชุมชนผ่านการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2560) และเมื่อบริบทสังคมไทยมีวัฒนธรรมครอบครัวที่ผูกความสัมพันธ์เชื่อมโยงสายใยสมาชิกในครอบครัวซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของสังคมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในครอบครัว ดังนั้น สภาพสังคมไทยรอบตัวที่หล่อหลอมความเชื่อ แนวทางปฏิบัติ คุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณีที่เกิดโดยธรรมชาติตามครรลองของวัฒนธรรมครอบครัวไทยที่ปฏิบัติต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นครอบครัว จึงมีอิทธิพลต่อการปลูกฝังพฤติกรรม วิธีการดำเนินชีวิต ทักษะ คุณค่า ค่านิยม และคุณลักษณะของสมาชิกในครอบครัว เห็นได้ว่าวัฒนธรรมครอบครัวไทยมีความใกล้ชิดผูกพันกัน เนื่องจากวัฒนธรรมและประเพณีเชื่อมความสัมพันธ์ครอบครัวได้ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว (จิราภรณ์ รุ่งตะวัน, 2561)

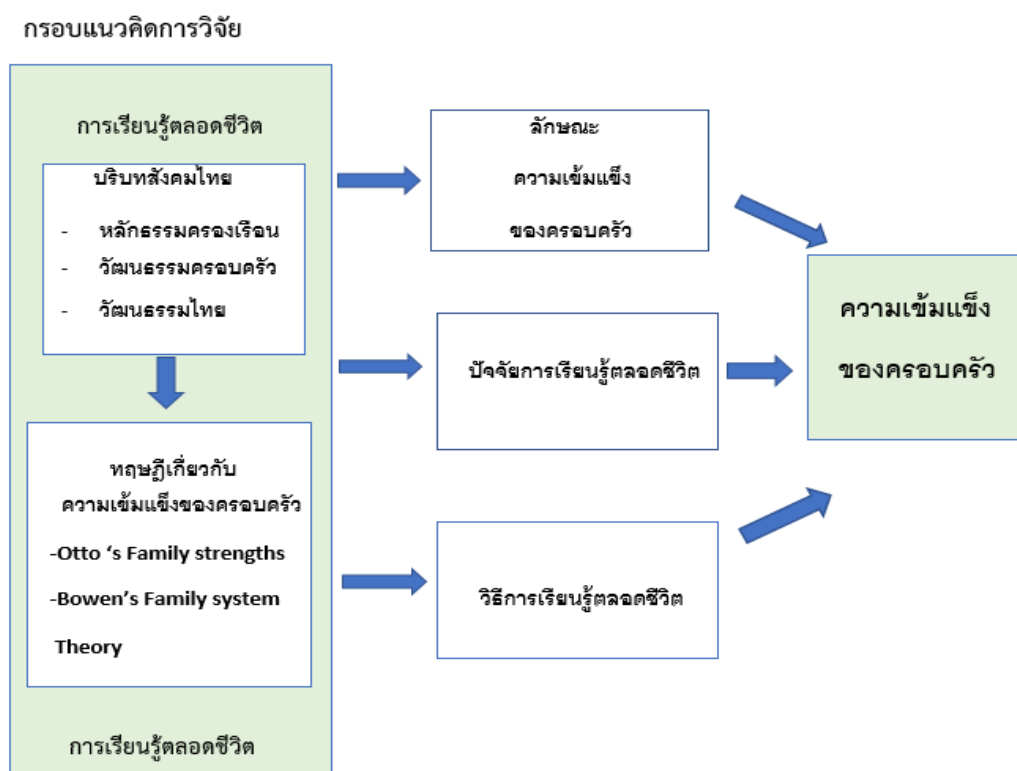
ด้วยเหตุนี้การขาดความสัมพันธ์จากการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว จึงอาจส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตและอาจก่อให้เกิดปัญหาในครอบครัวได้ ผู้วิจัยจำเป็นต้องเข้าใจลักษณะของความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ตลอดจนปัจจัยและวิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัวที่มีความเข้มแข็งในบริบทสังคมไทยซึ่งจากการศึกษาเอกสาร ผู้วิจัยพบว่างานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศที่ศึกษาเกี่ยวกับความเข้มแข็งของครอบครัว ส่วนใหญ่นับศึกษากิจกรรมเฉพาะพ่อแม่-ลูกและกิจกรรมส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง แต่มีงานวิจัยน้อยชิ้นที่ศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัวที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยโดยพิจารณาจากมิติที่สะท้อนจากความเป็นตัวตนของสังคมและคนในสังคมไทยซึ่งไม่ได้หมายถึงความแตกต่างกันในบริบทสังคมโดยพื้นที่หรือภูมิลาเนา เนื่องจากมีงานวิจัยเกี่ยวกับความเข้มแข็งของครอบครัวจากหลายประเทศทั่วโลก สนับสนุนว่าคุณลักษณะของความเข้มแข็งของครอบครัว 6 ประการของ Otto (1962) มีความคล้ายคลึงกันในทุกวัฒนธรรมจากทั่วโลก โดยคุณลักษณะดังกล่าวประกอบด้วย 1) ชื่นชมยินดี และมีความรู้สึกดีต่อกัน (Appreciation and affection) 2) ยึดมั่นคำสัญญา รักษาคำพูด (Commitment) 3) สื่อสารด้านบวก (Positive communication) 4) ใช้เวลาคุณภาพร่วมกันอย่างมีความสุข (Enjoyable Time together) 5) มีคติธรรมของครอบครัวที่ดี (Spiritual well-being) 6) มีความสามารถในการจัดการปัญหาวิกฤติชีวิต (The ability to manage stress and crisis effectively) (DeFrain and Asay, 2007)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความเข้มแข็งของครอบครัวในกรุงเทพมหานคร ด้วยเหตุผลของการเป็นแหล่งรวมความหลากหลายของปัญหา มีความเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่รวดเร็วและหลากหลาย เนื่องจากกรุงเทพมหานครเป็นเมืองใหญ่ที่มีประชากรมากที่สุดของประเทศ โดยมีประชากรอยู่รวมกันมากกว่า 5 ล้านคน มีบ้านมากกว่า 2 ล้าน 7 แสนหลัง และมีครัวเรือนกว่า 2 ล้าน 5 แสนครัวเรือน มาจากทุกภูมิภาคของประเทศไทย ประกอบอาชีพที่หลากหลายจากทุกสถานะและฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม (สำนักงานปกครองและทะเบียนสำนักปลัดกรุงเทพมหานคร, 2557) ดังนั้น กรุงเทพมหานครจึงเป็นแหล่งที่ประชากรเผชิญกับปัญหาที่แตกต่างกันไปจากวิถีชีวิตเดิมในบริบทสังคมไทยเช่น ความสัมพันธ์ การปรับตัวเข้าหากัน ปัญหาสุขภาพทางกายและใจต่อกัน รวมถึงปัญหาเศรษฐกิจครอบครัว เป็นต้น

แต่ในขณะเดียวกัน ความสำคัญและการมีรากของวัฒนธรรมครอบครัวและสังคมยังคงมีอยู่แม้จะมีมิติที่หลากหลายตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเฉพาะกรณีในเขตกรุงเทพมหานครของโสภ (ซูพิกุลชัย) ขิปลมณ (2008) ที่สรุปว่า การศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับจริยธรรมค่านิยมประเพณีและวัฒนธรรมของครอบครัวไทยมีผลต่อการอบรมเลี้ยงดูบุตรโดยยกตัวอย่างจากการศึกษา เช่น ครอบครัวส่วนใหญ่มีจิตสำนึกด้านจริยธรรมทางบวก ยอมรับเรื่องบาปบุญคุณโทษ มีความละเอียดต่อการกระทำชั่ว ในวันสำคัญทางศาสนา เห็นว่าควรงดเว้นกระทำความผิด และค่านิยมในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริตพบว่าครอบครัวส่วนใหญ่ยังเฝ้าระวังการเอาเปรียบ ขอบคนพูดจริงทำจริง เป็นต้น นอกจากนี้ด้านความคิดเห็นของครอบครัวต่อประเพณีและวัฒนธรรมเกี่ยวกับการยอมรับประเพณี วัฒนธรรมโดยทั่วไปของไทย ผลการศึกษาพบว่า ครอบครัวส่วนใหญ่ยังยอมรับและเห็นด้วยกับสุภาษิต เช่น "ความเกรงใจเป็นสมบัติของผู้ดี" "ความมีน้ำใจเป็นนักกีฬา" "เดินตามผู้ใหญ่หมาไม่กัด"

"ลูกไม่รักพ่อแม่ไม่ไถ่ตน" ดูช่างให้ดูทางดูนาง ให้ดูแม่ " เป็นต้น ดังนั้น จากรากทางวัฒนธรรมข้างต้นจึงมีส่วนทำให้การเรียนรู้มิติของปัญหาและวิธีการก้าวข้ามผ่านปัญหาของคนในครอบครัวมีความน่าสนใจศึกษา

ทั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่าผลจากการศึกษาในกรุงเทพมหานครจะนำไปสู่การนำไปปรับใช้ในบริบทสังคมไทยโดยรวมทั้งประเทศได้ เพราะเนื่องจากครอบครัวเป็นหน่วยย่อยที่เล็กที่สุดของสังคม ดังนั้น ความสำคัญของเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวจึงเป็นการวางรากฐานของการอยู่ร่วมกันในครอบครัวซึ่งเป็นการเริ่มต้นที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของสังคมและประเทศจากเหตุผลข้างต้นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง "ความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย: ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว ปัจจัยและวิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว" โดยเลือกใช้กลุ่มตัวอย่างที่มีภูมิลำเนาในกรุงเทพมหานคร

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวปัจจัยและวิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ลักษณะของความเข้มแข็งของครอบครัว ปัจจัยและวิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งลักษณะของความเข้มแข็งของครอบครัว ปัจจัยและวิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เกิดขึ้นในครอบครัวที่มีความเข้มแข็ง โดยผู้วิจัยกำหนดการศึกษาเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและสื่อที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของครอบครัวผ่านแหล่งที่มาจากหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน และสื่อมวลชน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย แบบวิเคราะห์เอกสาร โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร บทความทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งเผยแพร่ระหว่าง ปี 2550-2562 และใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในด้านความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว ด้านบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ ด้านการสื่อสารด้านบวกในครอบครัว ด้านทุนทางสังคมของแต่ละครอบครัว ด้านการพึ่งตนเอง และด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยงและมีความสามารถในการปรับตัวในภาวะยากลำบาก ทั้งนี้การศึกษาและการวิเคราะห์เอกสารจะครอบคลุมประเด็น ดังต่อไปนี้คือ 1) ลักษณะของครอบครัวเข้มแข็ง 2) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว 3) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว 4) บริบทสังคมไทย

2. สัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้การศึกษาแบบพหุกรณีศึกษา เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ทำการเก็บข้อมูลภาคสนามสัมภาษณ์ครอบครัวเข้มแข็ง จำนวน 15 ครอบครัวที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ด้วยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงตามเกณฑ์การคัดเลือกในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ โดยทำการจัดแบ่งกลุ่มตามเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นครอบครัวที่ได้รับการยกย่องจากหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งระดับประเทศโดยผู้วิจัยได้จัดแบ่งครอบครัวตามสภาพครอบครัว ดังนี้ คือ 1) ครอบครัวภาวะยากจน 2) ครอบครัวที่มีผู้พิการ 3) ครอบครัวที่มีสถานภาพทางสังคม 4) ครอบครัวในวงการบันเทิงและสื่อมวลชน และ 5) ครอบครัวทั่วไปและจะทำการศึกษาแต่ละสภาพครอบครัวตามรูปแบบ ดังนี้ คือ 1) ครอบครัวเดี่ยว 2) ครอบครัวขยายและ 3) ครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะและมีประเด็นสัมภาษณ์ ดังนี้คือ 1) ลักษณะของครอบครัวเข้มแข็ง 2) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว 3) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว 4) บริบทสังคมไทย

3. นำข้อมูลจาก 1 และ 2 มาวิเคราะห์ เพื่อนำข้อมูลมาประมวลและวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว และปัจจัยและวิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ในด้านความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว ด้านบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ ด้านการสื่อสารด้านบวกในครอบครัว ด้านทุนทางสังคมของแต่ละครอบครัว ด้านการพึ่งตนเอง และด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยงและมีความสามารถในการปรับตัวในภาวะยากลำบาก

วัตถุประสงค์ของการวิจัย	กิจกรรม	ผู้ให้ข้อมูล/แหล่งข้อมูลผู้ปฏิบัติ	เครื่องมือ	การวิเคราะห์ข้อมูล	ผลที่ได้รับ
วัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว ปัจจัยและวิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย	ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวเข้มแข็งและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัวเข้มแข็ง	- เอกสารที่เกี่ยวข้อง	-แบบวิเคราะห์เอกสาร	-การวิเคราะห์เนื้อหา	- ลักษณะของครอบครัวเข้มแข็งในบริบทสังคมไทย - วิธีการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัวเข้มแข็งในบริบทสังคมไทย
	สัมภาษณ์ครอบครัวที่มีเข้มแข็ง	- ผู้นำและสมาชิกจำนวน 15 ครอบครัว	-แบบสัมภาษณ์เชิงลึก	-การวิเคราะห์เนื้อหา	- ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัวเข้มแข็งในบริบทสังคมไทย
	สังเคราะห์ข้อมูล	- ผลข้อมูล	-	- การสังเคราะห์	สังคมไทย

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์เอกสารและสื่อ และวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ผลการวิเคราะห์เอกสาร-สื่อ และการสัมภาษณ์ สรุปได้ว่า

1. ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว จากการวิเคราะห์เอกสาร-สื่อ และการสัมภาษณ์ครอบครัว จำนวน 15 ครอบครัว พบว่า
 - 1) มีสัมพันธ์ภาพที่ดีในครอบครัว พบว่า (1) ครอบครัวมีความรักกัน ผูกพันห่วงใยกัน (2) การอบรมเลี้ยงดูแสดงออกถึงความเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน (3) มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน มีพูดคุยกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน และใช้เวลาร่วมกันอย่างมีคุณภาพ (4) มีความรู้สึกเป็นสมาชิกในครอบครัว มีพื้นฐานของครอบครัวที่แข็งแรงเป็นครอบครัวที่มีความสุข

“ที่บ้านสนิทกันมากจะพูดคุยกันได้ทุกเรื่อง ทำให้เรารู้ใจกันและมีความคิดเห็นคล้ายๆกัน”
 - 2) รับประทานอาหารที่ตนเองชอบ พบว่า (1) สมาชิกในครอบครัวมีความรับผิดชอบหน้าที่ประจำวันของตนเองในบ้าน (2) ดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกันตามบทบาทของตน (3) ปฏิบัติตามกฎหมายของบ้าน (4) มีระเบียบวินัย

“ที่บ้าน เราฝึกให้ลูกเป็นระเบียบ-กลับบ้านมา ให้อาบน้ำ ทำการบ้าน ถ้ากินข้าวแล้วต้องช่วยล้างจาน”
 - 3) ยึดมั่นคำสัญญา เชื่อใจ และมีศรัทธาความเชื่อของครอบครัวร่วมกัน พบว่า (1) สมาชิกในครอบครัวมีความเชื่อถือกัน (2) มีความเชื่อใจต่อกันในครอบครัว (3) ให้ความสำคัญกับครอบครัวตั้งแต่ต้นที่มาเป็นครอบครัว (4) สมาชิกในครอบครัวมีความเสียสละ อดทน เคารพกัน ซื่อสัตย์ กตัญญู (5) มีประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อในครอบครัวมีจุดเชื่อมโยงที่ดี “กตัญญูพ่อแม่มีแต่เจริญ”

“ถ้าเราพื้นฐานทางด้านศาสนา จะกตัญญูไปทุกเรื่อง เวลาถึงบ้านไปกราบพ่อก่อน
พ่อแม่ท่านจะคุ้มครองรักษาเรา ยิ่งกว่าพระเครื่องเสียอีก”
 - 4) มีการสื่อสารด้านบวกในครอบครัว พบว่า (1) สมาชิกในครอบครัวยอมรับฟังกัน (2) ใจเย็น ไม่ใช้อารมณ์ ไม่ใช้ความรุนแรง ไม่ทะเลาะกัน (3) เกรงใจกัน (4) ไม่มีความลับต่อกัน ไม่โกหก (5) พูดคุยและตกลงกันเอาไว้ก่อน (6) สื่อสารพูดกันด้วยเหตุผล รับฟังข้อมูลซึ่งกันและกัน (7) เคารพ ให้เกียรติกัน

“ฟังกัน-ฟังทุกเรื่องที่เล่าให้ฟังและยังไม่ตัดสินรับฟังข้อมูลมาก่อน และไม่ตัดการสนทนา”
 - 5) มีทุนทางสังคมในครอบครัว พบว่า สมาชิกในครอบครัวมีการสนับสนุนช่วยเหลือกัน สามารถพึ่งพาญาติพี่น้อง-มีเครือญาติเกื้อหนุน รวมถึงเพื่อนบ้านที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน เป็นสังคมแห่งการช่วยเหลือ ยึดขนบประเพณี ยึดหลักศีลธรรมในการดำเนินชีวิต มีความกตัญญู มีจิตสาธารณะ มีความสำนึกดีต่อครอบครัวและสังคม

“ความรักที่มอบให้ครอบครัวเป็นภูมิคุ้มกัน ทำให้เราไม่กล้าทำผิด เพราะเรามีพ่อแม่ยายที่เฝ้ามองเราอยู่”
 - 6) มีความสามารถในการพึ่งตนเอง พบว่า ให้อดออม มัธยัสถ์ สมถะทำให้สร้างฐานะได้ รู้จักทำมาหากิน ช่วยเหลือตนเอง ชักหลัก ปัจจัย 4 ช่วยพ่อแม่ทำงาน มีความมานะอดทน พยายามในการใฝ่หาความรู้ พึ่งตนเองและช่วยเหลือผู้อื่นด้วย ยึดหลักการพึ่งตนเองของพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9

“แม่สอนให้ช่วยตัวเอง ดิดกระดุมเอง ตักข้าวเองตั้งแต่เด็ก แม้นตาจะมองไม่เห็น”

“ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการสอนลูกให้พึ่งตนเอง อยู่อย่างพอเพียง”

- 7) มีความสามารถในการจัดการปัญหา หลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง และการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก พบว่า สมาชิกในครอบครัวหาความรู้และดูแบบอย่างวิธีแก้ไขปัญหาคารบอกรับตัว เชื่อว่าความรักสามารถจัดการปัญหาได้ มีวิจารณ์ญาณในการตัดสินใจ คิดเป็น มีสติ และปรับตัวได้

“ทุกคนทำผิดได้ ถ้าทำผิดแล้ว อยากรู้ก็ขอให้กลับมาบ้านเราละลูก”

2. ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย จากการวิเคราะห์เอกสาร-สื่อ และการสัมภาษณ์ครอบครัว จำนวน 15 ครอบครัว พบว่า

- 1) สภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัย การใช้ชีวิตร่วมกันอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม พบว่า การใช้ชีวิตในบ้านเดียวกัน สนับสนุนให้เกิดการช่วยเหลือกัน แบ่งปันกัน/ สภาพแวดล้อมของบ้านช่วยส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศการพึ่งพากัน ใกล้ชิด แบ่งปัน มีน้ำใจ เช่น การที่แม่ให้ลูกเอาอาหารไปให้เพื่อนบ้านเสมอๆ ทำให้เกิดการสร้างการแบ่งปันให้กัน
- 2) วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ในบ้าน ทำให้เกิดความใกล้ชิด เช่น การตื่นนอน การเข้านอน อาหารการกิน การปรุงอาหาร เตรียมอาหาร พบว่า การเตรียมอาหารของแม่ตอนเช้าเป็นประจำให้ลูกทุกวัน ทำให้ลูกๆ มีสุขภาพอนามัยดี เห็นคุณค่าของแม่ และส่งเสริมให้เกิดความห่วงใยรับผิดชอบช่วยเหลือด้วยการโทรกลับมาถามแม่ว่ามีอะไรกินตอนเย็นหรือไม่ ถ้าไม่มีก็จะซื้อกลับมา
- 3) การจัดการด้านเศรษฐกิจครอบครัว พบว่า การอดออมและประหยัดที่มีการสอนในครอบครัวทำให้สมาชิกในครอบครัวเรียนรู้วิธีการจัดการกับการใช้จ่ายของตน และรู้จักพึ่งตนเอง
- 4) การจัดการด้านสุขภาพของครอบครัว พบว่า การดูแลสุขภาพในครอบครัว เรื่องการเจ็บป่วย อาหารการกินของสมาชิกในครอบครัวช่วยสนับสนุนให้เกิดความระมัดระวังให้ตัวเองมีสุขภาพที่ดีไม่เป็นการกระทบกับคนอื่น/ ในกรณีที่สมาชิกในบ้านมีหลายวัยทำให้เกิดการเรียนรู้ถึงการดูแลแต่ละคนที่แตกต่างกันไป ทำให้ช่วยส่งเสริมความเข้าใจกันและกัน ช่วยเหลือกัน รวมถึงส่งเสริมให้เกิดการหาความรู้เพิ่มเติมในเรื่องสุขภาพ
- 5) ครอบครัวมีลักษณะอดทน ต่อสู้กับปัญหา-อุปสรรค ความลำบากของชีวิตพบว่า ภาวะยากลำบาก และการช่วยเหลือกันในครอบครัว เป็นประสบการณ์สอนให้สมาชิกในครอบครัวมีภูมิคุ้มกันตนเอง
- 6) ทศนคติบวก เป็นกำลังใจให้กันและกัน พบว่า การใช้ธรรมะและคำสอนทางศาสนาจะช่วยสนับสนุนให้เกิดการคิดบวก และคิดเป็น มีวิจารณ์ญาณในการแก้ไขและตัดสินใจปัญหา/ การมีสติและการไม่ใช้อารมณ์ในการพูดคุยกันจะทำให้เกิดบรรยากาศที่ดีในครอบครัว
- 7) ความเสมอภาคระหว่างวัยในครอบครัว ยอมรับกัน พึ่งกัน ให้เกียรติกันแม้จะมีความคิดเห็นที่ต่างกัน ครอบครัว พบว่า หลักคิดให้เกิดความเสมอภาคในครอบครัว ช่วยส่งเสริมให้เกิดการให้เกียรติกันทั้งด้านความคิดและการปฏิบัติตัว การให้อิสระทางความคิด อิสระที่จะออกความเห็นและยอมรับฟังกันในครอบครัว ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัยน้อยลง และเกิดความใกล้ชิดกันมากขึ้น

3. วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย จากการวิเคราะห์เอกสาร-สื่อ และการสัมภาษณ์ครอบครัว จำนวน 15 ครอบครัว พบว่า

- 1) การพูดคุย แลกเปลี่ยน สนทนา พบว่า การสนทนาในครอบครัวเรื่องเดียวสามารถนำไปสู่การเรียนรู้อีกหลายเรื่องมากมาย/ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันในครอบครัวสามารถสร้างความเข้าใจ-ไว้ว่างใจระหว่างกัน/ การพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอในครอบครัวสามารถสร้างใกล้ชิด สนับสนุน รู้ใจกัน และสามารถสร้างภูมิคุ้มกัน

ตัวเองด้วยความอบอุ่นในครอบครัวที่ได้รับ/ เมื่อเกิดปัญหาในครอบครัว การพูดคุยอธิบายให้ชัดเจน จะทำให้เกิดความเข้าใจ

- 2) การทำตัวเป็นแบบอย่าง แต่ละคนในครอบครัวทำตัวเป็นแบบอย่างให้กันและกัน พบว่า พฤติกรรมของพ่อแม่เป็นแบบให้ลูกได้ พ่อแม่ดูแลปู่ย่าตายาย พี่น้อง เกิดความผูกพัน เป็นกุศลเป็นบุญที่อื้อใจ ทำให้เกิดความผูกพันห่วงใยกัน/ แบบอย่างต้องเกิดในทุกบทบาท ภรรยาต้องดูแลแม่สามี เหมือนดูแลแม่ตัวเอง ไม่มีบ่า ย่ายาย ครอบครัวต้องเป็นครอบครัวเดียวกันและต้องทำให้ดู
- 3) การปรับตัว ปรับวิธีคิด ปรับความเชื่อ พบว่า ความใกล้ชิดสนิทสนมกันในครอบครัว ทำให้เรียนรู้และเติบโตไปด้วยกันในครอบครัว และค่อยปรับตัว ปรับบทบาทให้เหมาะสมตามกาลเวลาที่เปลี่ยนไป
- 4) การเรียนรู้จากสื่อต่างๆ ทำให้มีจุดยืน มีหลักการให้คิดเป็น พบว่า การที่พ่อแม่สอนให้อ่านหนังสือตั้งแต่เด็ก ทำให้ลูกรักการอ่าน เป็นการสร้างพื้นฐานทางความคิดที่แตกฉานและการมีความรู้กว้างในการนำไปปรับใช้ในชีวิต
- 5) การเรียนรู้จากประสบการณ์ พบว่า ประสบการณ์ตรงจากที่พ่อทิ้งครอบครัวไป แม่และตัวเองต้องลำบากมาก ทำให้อยากเป็นหัวหน้าครอบครัวที่ดี การได้เรียนรู้การใช้ชีวิตอยู่กับคนหลายวัยในครอบครัวจะทำให้ได้เรียนรู้ประสบการณ์ตรงจากวัยต่างๆได้เป็นอย่างดี การทำกิจกรรมครอบครัวร่วมกันทำให้เกิดประสบการณ์ร่วมที่สร้างความผูกพันให้กันในครอบครัว
- 6) การเรียนรู้จากสถานการณ์ การพบเห็น ที่ประสบพบมา พบว่า บอกสภาวะเศรษฐกิจของครอบครัวให้ลูกๆได้รับรู้ สอนให้ลูกประหยัด คำเตือนจากคนในครอบครัวเมื่อทำผิด หรือทำพฤติกรรมไม่เหมาะสม ทำให้สร้างตัวอย่างในความคิด อารมณ์ และพฤติกรรม โดยการปรับตัวจากตัวอย่างสถานการณ์จริงที่ได้รับ ตัวอย่างให้สัมภาษณ์ว่า “เวลามีปัญหา พ่อเริ่มคุยกันแล้วจะเถียงกัน แต่จะสอนให้หยุดเถียงให้แยกไปทำอย่างอื่น และมักจะบอกลูกว่า ไม่ให้เพิ่มปัญหาเข้าบ้าน...ที่บ้านเราจึงไม่ค่อยมีการเถียงกัน”
- 7) การเรียนรู้จากกรณีตัวอย่าง จาก สื่อ โทรทัศน์ วิทยุ เรื่องราว เพื่อนบ้าน ที่ทำงาน พบว่า พ่อแม่เล่าประสบการณ์ความยากลำบากของชีวิตให้ฟัง ทำให้มีความมานะบากบั่นขยันทำมาหากิน และเกิดความรักความห่วงใยครอบครัว อยากช่วยเหลือครอบครัว/ เรียนรู้จากธรรมชาติ คำสอนหลักธรรมในบ้าน จากการไปวัด การไปโรงเรียน จากสื่อต่างๆ ทำให้เห็นตัวอย่างที่ดี ช่วยขัดเกลาจิตใจให้เป็นคนดี มีจิตใจดี คิดดี ทำดี

การอภิปรายผล

ข้อค้นพบจากผลการวิจัยมีดังนี้ 1) ครอบครัวที่มีความเข้มแข็งมีลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว ประกอบด้วย 7 ประการคือ (1) มีสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว (2) รู้บทบาทหน้าที่ของตน (3) ยึดมั่นคำสัญญา มีความเชื่อใจกัน (4) มีการสื่อสารด้านบวกในครอบครัว (5) มีทุนทางสังคมในครอบครัว (6) มีความสามารถในการพึ่งตนเองได้ (7) มีความสามารถในการจัดการปัญหา หลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง และปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก 2) ครอบครัวที่มีความเข้มแข็งมีปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวสนับสนุน ประกอบด้วย 7 ปัจจัย คือ (1) มีสภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัยและการใช้ชีวิตร่วมกันในสภาพที่เหมาะสม (2) มีวิถีชีวิตที่ทำให้เกิดความใกล้ชิดกัน (3) มีการจัดการด้านเศรษฐกิจครอบครัว (4) มีการจัดการด้านสุขภาพครอบครัว (5) ครอบครัวมีความอดทน ต่อปัญหาอุปสรรคได้ (6) มีทัศนคติด้านบวก (7) มีความเสมอภาคระหว่างวัยในครอบครัว 3) ครอบครัวที่มีความเข้มแข็งใช้วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ประกอบด้วย 7 วิธี คือ (1) พูดคุย แลกเปลี่ยน สนทนา (2) ทำตัวเป็นแบบอย่าง (3) ปรับตัว ปรับวิธีคิด ปรับความเชื่อ (4) เรียนรู้จากสื่อต่างๆ (5) เรียนรู้จากประสบการณ์ (6) เรียนรู้จากสถานการณ์ (7) เรียนรู้จากกรณีตัวอย่าง

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวที่พบในงานวิจัยนี้ มีความสอดคล้องกับคุณลักษณะของความเข้มแข็งของครอบครัว 6 ประการของ Otto (1962) ซึ่งเป็นคุณลักษณะพื้นฐานของครอบครัวที่มีความเข้มแข็งที่มีความคล้ายคลึงกันในทุกวัฒนธรรมจากทั่วโลก แต่ลำดับการใช้ความสำคัญของลักษณะในแต่ละลักษณะมีความแตกต่างกันไปตามบริบทของสังคมในแต่ละแห่งลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวในงานวิจัยนี้ พบว่า ครอบครัวผู้ให้ข้อมูลให้ความสำคัญกับความสนิทสนมกัน ความสม่ำเสมอให้เวลากัน ใกล้ชิดกัน มีความเชื่อใจกัน บทบาทหน้าที่ของผู้นำนครครอบครัวและการมีทุนทางสังคมด้วยการถ่ายทอดคุณธรรมเป็นแบบอย่างในครอบครัว ตามลำดับ นอกจากนี้ ในงานวิจัย พบว่า ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว เป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมให้ครอบครัวมีความเข้มแข็ง สอดคล้องกับการเรียนรู้ผ่านความเข้าใจระบบของครอบครัวตามแนวคิดทฤษฎีโบบอน (Bowen's theory) ของ Bowen (Bowen, 1994; Kerr, 2000) ซึ่งเป็นหลักการคิดเพื่อให้เกิดความเข้าใจระบบครอบครัวที่สรุปว่ากระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากความเข้าใจระบบครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถนำไปปรับใช้ในการเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อลดความตึงเครียดในครอบครัวได้ โดยงานวิจัยนี้พบว่า ครอบครัวผู้ให้ข้อมูลที่มีปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวมีทักษะในการดำเนินชีวิตพร้อมทั้งตนเองได้ และมีวิธีคิด วิธีจัดการปัญหาเนื่องจากมีภูมิคุ้มกันในตัวเองจากการเรียนรู้แบบอย่างรอบตัว และพบว่าครอบครัวใช้วิธีพูดคุยและแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีคิดระหว่างกัน ปรับและประพฤติตามแบบอย่างของวัฒนธรรมครอบครัว และมีการใช้คุณธรรมในการดำเนินชีวิตร่วมกัน จะมีคุณภาพชีวิตและการดำเนินชีวิตที่มั่นคงและมีความเข้มแข็งในครอบครัว ดังนั้นโดยสรุป ครอบครัวที่มีความเข้มแข็งจะเป็นครอบครัวที่ประนีประนอม มีการเรียนรู้ร่วมกัน มีความสม่ำเสมอ มีความยืดหยุ่น ยอมรับและเข้าใจกัน และปรับตัวในการอยู่ร่วมกันในที่สุด จากข้อค้นพบดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้นี้ไปศึกษาเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาระบบการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของความเข้าใจลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว ปัจจัยและวิธีการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ซึ่งประกอบด้วย ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว 7 ประการ ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิต 7 ปัจจัย และวิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิต 7 วิธี ซึ่งผู้วิจัยสามารถนำไปเป็นพื้นฐานของหลักคิดในการพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว เพื่อให้เกิดการสร้างทักษะการเรียนรู้ร่วมกันในครอบครัว เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิธีคิดและวิธีปฏิบัติตนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคม และให้เกิดกระบวนการส่งเสริมให้ครอบครัวมีศักยภาพในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวของตนเองและสังคมได้

รายการอ้างอิง

- กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2559a). นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาศาสนาครอบครัว พ.ศ. 2560-2564
- กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2559b). ระบบมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง.
- จิราภรณ์ รุ่งตะวัน. (2561). ประเพณีและวัฒนธรรมเชื่อมความสัมพันธ์ครอบครัว. จุลสารไทยออนไลน์เพื่อชุมชน, 8(48)(เดือน มีนาคม-เมษายน 2561), 3-5.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (2560). มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ: บทเรียนจากเพื่อนบ้าน (Heritage of the Nations: lessons learned from the neighboring countries) (ส. วิสุทธิลักษณ์ Ed.). กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.

- โสภา (ชูพิกุลชัย) ขีปัดมันน์. (2008). การศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับจริยธรรมค่านิยมประเพณีและวัฒนธรรมของครอบครัวไทยที่มีผลต่อการอบรมเลี้ยงดูบุตร: ศึกษาเฉพาะกรณีในเขตกรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยมหิดล. , ศาลายา. Retrieved from <http://www.thaiedresearch.org/result/info2.php?id=3195>
- สำนักงานปกครองและทะเบียนสำนักปลัดกรุงเทพมหานคร. (2557). ศูนย์ข้อมูลกรุงเทพมหานคร. Retrieved from <http://203.155.220.230/bmainfo/esp/>
- หนังสือพิมพ์คม-ชัด-ลึก. (2560). ครอบครัวไทยเปราะบาง ไขปัญหาครอบครัวไทย ไม่เข้มแข็ง-มากมายปัญหา. Retrieved from <http://www.komchadluek.net/news/edu-health/274785>
- Bowen, M. (1994). Family Therapy in Clinical Practice. Northvale NJ, United States: Jason Aronson Inc.
- DeFrain, J., & Asay, S. M. (2007). Strong Families Around the World. Marriage & Family Review, 41(1-2), 1-10. doi:10.1300/J002v41n01_01
- Kerr, M. E. (2000.). One Family's Story: A Primer on Bowen Theory The Bowen Center for the Study of the Family. Retrieved from <http://www.thebowencenter.org>
- Otto, H. (1962a). The personal and family strength research projects. Mental Hygiene, 48(439-450).
- REACH. (2014). Strong Family Functioning, Research Brief. Retrieved from [https://reachfamilies.umn.edu/sites/default/files/rdoc/Strong%20Family%20Functioning%20\(2\).pdf](https://reachfamilies.umn.edu/sites/default/files/rdoc/Strong%20Family%20Functioning%20(2).pdf)
- UNFPA. (2558). รายงานสถานการณ์ประชากรไทย พ.ศ.2558 โฉมหน้าครอบครัวไทย ยุคเกิดน้อย อายุยืน. Retrieved from <https://thailand.unfpa.org/th/publication>